

QUŞLARIN ORNİTOZU VƏ ONA QARŞI MÜBARİZƏ TƏDBİRLƏRİ

A.R.ƏSGƏROV
AKTN Baytarlıq Elmi Tədqiqat İnstitutu

Xəstəlik çoxlu növ quşlar və heyvanlar arasında geniş yayılmaqla insanlar üçün də qorxuludur. İnfeksiya region xarakter daşıyır. Törədici virus və bakteriyalar arasında ortağ yer tutur və hüceyrədaxili çoxalır. Xəstəlik adətən aerogen üsulla anadan balaya, ya da inventar, peyin, çürüntü ilə keçə bilər.

Açar sözlər: göyərçin, region, digər növ quşlar və heyvanlar, diaqnoz, profilaktika.

Ornitoz, latın dilində tutuquşu sözündən götürülmüş, iti keçən infeksiyadır. Quşlarda təbəffüs və həzm orqanlarının iltihabı, parenximatoz orqanların nekrotik dəyişikliyi müşahidə edilir. Ev quşlarında xəstəliyə ən həssas hinduşkalar və ördəklərdir. Törədici Chlamidial psittacı bakteriyası olmaqla ölçüsünə görə virus və rekkesiyalar arasında ortağ yer tutur. Xəstə orqanizmdə hüceyrədaxilində inkişaf edir. Tutuquşundan ayrılan kultura ən yüksək virulentliyə malikdir.

Törədici hərəkətsiz, kokkabənzər bakteriyalardır. 250-350 nm böyüklüyündə olmaqla Romanovski-Gimza üsulu ilə bənövşəyi, Makkiavello üsulu ilə qırmızı rəngə boyanır.

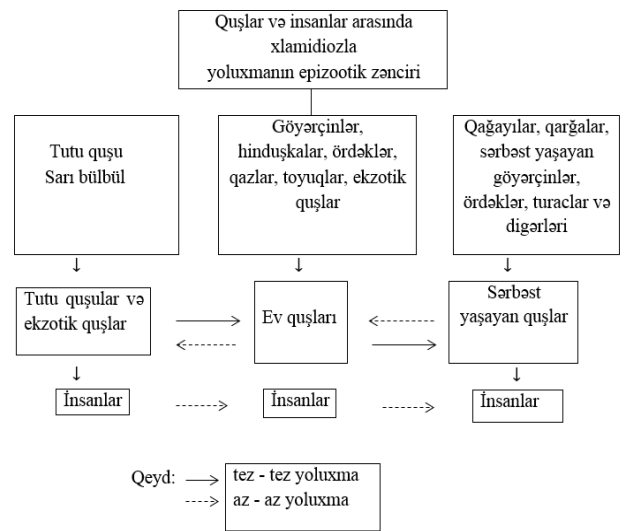
Xarici mühitdə nisbətən davamlıdır. Çürüntüdə tez, 60°C dəqiqəyə, quru mühitdə 5 həftəyə, otaq temperaturunda və günəş işığında 6 günə, suda 17 günə quş peyininə 4-5 aya zərərsizləşir. Dezinfeksiya preparatlarından 5%-li fenol məhlulu, 1:500 formaldehid, 1%-li xlorid turşusu, 1:500 permanqanat kaliy, 2% li xloramin, 20% xlorlu əhəng törədiciisini otaq temperaturunda 3 saat müddətinə məhv edir.

Xəstəliyə 130 növdən çox quşlar o cümlədən müxtəlif növ heyvanları: siçanlar, qunduzlar, hind donuzları, pişiklər, itlər, keçilər, qoyunlar, iri buyuzlu heyvanlar və donuzlar yoluxurlar.

Xəstəliyə yoluxma xəstə heyvan və quşlar vasitəsilə, habelə latent yoluxmuşların ifrazatları ilə baş verir. Yoluxma mənbəyi inventarlar, yem, su, toz, döşəmə, peyin də ola bilər. İnfeksiya xəstə quşların yumurtası ilə də yayılır.

Xəstəlik həşəratlar və gəmiricilər vasitəsilə də yayılır. Cavan göyərçin balaları adətən anaları onları yemlədiyi zamanı yoluxurlar. Yoluxma çox hallarda aerogen (hava-damcı) yolla baş verir. Orqanizmə infeksiya nəfəs yollarının selik qişaları vasitəsilə daxil olur. Törədici xırda bronxlara və bronxiallara daxil olur. Xırda hissəciklər alveollara daxil olaraq iltihab prosesi əmələ gətirir. Sonralar xlamidi hüceyrədaxilinə keçərək çoxalmağa başlayır. Sonrakı proseslər çox tez baş verərək qana keçir və intoksikasiya əmələ gətirir. Beləliklə də bir çox daxili orqanla-

rın qaraciyərin, dalağın, sinir sisteminin və böyrəküstü vəzin zədələnməsinə səbəb olur. Orqanizmdə törədiciyə əmələ gətirdiyi toksinin nəticəsində intoksikasiya baş verir.

Quşlarda yoluxma alimentar yolla baş verir. Belə yoluxma latent formada keçir. Həmin quşlar keyfiyyətsiz yemləndikdə və saxlama şəraiti qənaətbəxş olmadıqda latent forma kliniki xəstəlik formasına keçir. Belə hallarda quşlar yuxulu halda bürüşmüş oturlurlar, tükləri pırpızlaşır, qanadları sallanır, iştahası tamam kəsilir, zəif hərəkət edir və nəfəs alma çətinləşir. Nəticədə xəstə quş tamam zəifləyir, burun dəliklərindən və gözlərindən irinli eksudat axır.

Ev quşlarında ornitoz adətən simptomuz keçir. Quşlar ilk baxışdan sağlam görünür. Yumurta vermə qabiliyyəti olsa da, mayalanma zəifləyir, nəticədə cücə çıxımı aşağı düşür. Yaşlı quşlarda yuxarıda göstərilən simptomlar nəzərə çarpır. Cavan quşlarda xəstəlik daha ağır keçir. Ördək balalarında xəstəlik yaşlılara nisbətən ağır keçir. 7-10 gündən sonra xəstə cücelər komatoz vəziyyətinə düşərək 3-4 saat müddətində ölürlər. Hinduşkalarda xəstəlik tamam kaxeksiya, iştahanın kəsilməsi ilə səciyyəlidir. Quşlar xəstəliyi keçirib sağalmış olsalar da, davamlı immunitet yaranmır və təkrar yoluxa bilirlər. Ona

görə də spesifik profilaktiki tədbir işlənilib hazırlanmayıblar.

Törədicinin virulentliyi və quşun rezistentliyi xəstəliyin inkubasiya müddətinə həlledici təsir edir. Göyərçinləri bütün üsullarla yoluxdurmaq olur və inkubasiya müddəti 5-15 gün davam edir. Xəstəlik və bakteriyadaşıyıcılıq təxminən 150 günədək davam edir. Bu müddətdən sonra quşlar yenidən xəstələnə bilər.

Diagnoz və differensial diaqnoz epizootoloji analizi əsasında və patolanatomiki dəyişikliyin, qaraciyərdən, dalaqdan götürülmüş yaxmaların, antitelə allergiki reaksiyasının nəticələrinə görə müəyyən edilir.

Quşların ornitozunun mikoplazmozdan, salmonelyozdan, rikkotsiozdan, quşların qripindən və digər oxşar xəstəliklərdən təfriq etmək lazımdır. İmmunitet xəstəlikdən sağlanmış quşlarda qısamüddətli olur və quşlar yenidən yoluxur. Ornitoza qarşı mübarizə və profilaktika tədbirləri təlimata uyğun aparılmalıdır. Belə ki, quşların sağlam böyüməsi üçün quş damında optimal mikroklimat yaradılmalı, yemin tərkibi balanslaşdırılmış, mikroelement və vitaminlərlə zəngin olmalıdır.

İstehsal tsikli "hamısı boş- hamısı dolu", "təmizçirkli" prinsipi ilə işləməli, yeni qəbul edilmiş quşlar karantində saxlanılmalıdır. Ornitoz aşkar edilərsə, təsərrüfat qeyri sağlam sayılmalı və məhdudiyət qoyulmalıdır.

Məhdudiyət şərtlərinə görə aşağıdakılar nəzərdə tutulur.

-təsərrüfata təzə quşun gətirilməsi və quş satılması habelə təsərrüfatdaxili yerdəyişmə qadağan edilir.

- xəstəlik baş vermiş təsərrüfatda yumurta yığılı və inkubasiya dayandırılır.

Xəstə və xəstəliyə şübhəli quşlar qansızlaşma yolu ilə məhv edilir. Quşların iştirakı ilə sexlərdə müəyyən edilmiş qaydada mexaniki təmizləmə və aerosol dezinfeksiya aparılır.

Xəstəlik baş vermiş sexlərdən yığılan yumurtalar təlimata uyğun ozonla və yaxud formaldehid buxarı ilə dezinfeksiya edilir və ticarət şəbəkələrinə realizə edilir.

Quşlara qulluğa həmişəlik işləmək üçün personal təyin edilməlidir. Həmin şəxsin digər sahələrə getməsi qadağandır.

Təsərrüfatdan məhdudiyət axırını xəstə və şübhəli quşun aşkar edildiyi vaxtdan və yekun baytar-sanitar tədbirlərdən 30 gün sonra götürülür.

İnsanlar ornitozla əksər hallarda xəstə ev quşlarından, dekorativ quşlardan və göyərçinlərdən yoluxurlar. Xəstəlik adətən insanlarda pnevmoniya formasında keçir. Belə hallarda iti formada temperatur 38-39° yüksəlir.

Baş ağrısı, tərləmə, ürək bulanması, yuxusuzluq və süstlük baş verir. Xəstəliyin II və III günü quru öskürək başlayır, laringit və traxeya-bronxit əlamətləri nəzərə çarpır. Xəstəliyin IV və VI günü ağciyərdə dəyişiklik baş verir.

İnsanlarda xəstəlik meningit formasında da baş verir 10-12% insanlarda müşahidə olunur. Belə hallarda xəstəlik 2-4 il, bəzən də 10 il davam edir. Xəstəliyin spesifik müalicəsi yoxdur, müxtəlif müalicəvi preparatlarla tətbiq edilir. İnsanları ornitozdan qorumaq birinci növbədə xəstə quşlarla kontakt kəsilməli, quşlar arasında baytar-sanitar tədbirlər aparılmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1.Борисова С.П. «Орнитоз» в кн. Болезни птиц, Москва 1971. стр 183.2. «Лабораторные исследования в ветеринарии». Москва 1971.стр 318. 3. Şirinov F.B. "Quşların xəstəliyi". Bakı 2003.səh 102. 4. Əliyev E.A, Əzimov İ.M, Vəliyev Ü.M, Səfi N.V. "Epizootologiya və infeksiya xəstəlikləri". Bakı 2013.səh 803. 5. Ветеринарная энциклопедия т.4, стр 656

Орнитоз птиц и пути её ликвидации

А.Р.Аскеров

Болезнь широко распространена среди птиц и животных, особенно среди голубей. Инфекция часто проходит патентной форме и носит региональный характер.

Болезнь особенно опасна для людей пожилого и детского возраста, вызывая пневмония и менингит. Заражение происходит непосредственно от больных птиц а также через инвентарь, посуда подстилки, навоз и т. д.

Учитывая, что болезнь проходит в латентной форме-часто клиника не замечается, необходимо строгий ветеринарный надзор над стадами.

Ключевые слова: голубы, регион другие породы птиц и животных, диагноз, профилактика.

Ornithosis of birds and it ways to eliminate

A.R. Askerov

The disease is widespread among birds and animals, especially among pigeons. The infection often passes the patent form and is regional in nature.

The disease is especially dangerous for the elderly and children, causing pneumonia and meningitis. Infection occurs directly from the sick birds and also through inventory, bedding utensils, manure, etc.

Given that the disease passes in a latent form, often the clinic is not noticed, you need strict veterinary supervision of the herds.

Key words: pigeons, region, other species of birds and animals, diagnosis, prevention.